

ARCHÍVUM

GULLIVER-FANTÁZIÁK¹*Ferenczi Sándor*

Elnök Úr, Hölgyeim és Uraim!

Mindenekelőtt engedjék meg, hogy megköszönjem megtisztelő felkérésüket, hogy Tudós Társaságuk Éves Összejövetelén megtartsam a nyitó előadást. Ezt a megbecsülést inkább a pszichonalizisnek, semmint saját magamnak tulajdonítom. Abban a szerencsében részesültem, hogy tizenhét évvel ezelőtt Freud professzorral együtt látogatást tehettem az Önök országában, így össze tudom hasonlítani a pszichoanalízis 1909-es helyzetét a maival, mind Amerikában, mind Európában. Abban az időben – eltekintve a két nagy amerikai tudós, Dr. Stanley Hall és Dr. J. J. Putnam kedves érdeklődésétől – csupán egyetlen ember pártfogolta Freud módszerét az Egyesült Államokban, Dr. A. A. Brill. És valljuk be, a helyzet Európában sem volt sokkal jobb. Csupán egy maréknyi, a világ különböző tájain szétszórta pionír voltunk – tábornokok hadsereg nélkül –, mégis telve reménnyel és optimizmussal munkánkat illetően. A túláradó reményteliség, amit az időben átéltünk, egy régi anekdotát juttat eszembe arról az öreg koldusról, aki szétosztotta vagyonát fiai között. Az elsőnek azt mondta: „Te koldulhatsz Németországban”, a másodikhoz így szólt: „A tied Magyarország”, a harmadiknak kiosztotta Svájcot, míg a negyediknek Amerikát. Látogatásom óta valóban sokat haladtunk az elismertség terén, és mind az Önök országában, mind Eu-

¹ Előadás a New York-i Klinikai Pszichiátriai Társaság (New York Society for Clinical Psychiatry) éves összejövetelén, 1926. december 9-én.

rópában a pszichoanalízis támogatóinak nagy tömegével büszkélkedhetünk. Amerikában ez a sokaság még számosabbnak tűnik, mint Európában. Mindenesetre szélesebb körű érdeklődést látok a pszichoanalízis iránt azok körében, akiknek még nincsenek tapasztalatai a pszichoanalízisről. Ha indokolnom kéne ezt a tényt, hajlamos lennék úgy vélekedni, hogy a szabadság szelleme, amely olyannyira jellemzi az amerikai géniuszt, nem engedheti meg, hogy egy fiatal tudományt elutasítson, ahogy ezt bizonyos európai egyetemek, konzervativizmusuk okán próbálták megtenni, anélkül, hogy először megvizsgálták volna. Másrésztől azonban – bizonyára megengedik nekem azt a megjegyzést – a szabadság szelleme magában hordozza saját veszélyeit. Egy alkalommal néhány kiváló amerikaival beszélgettem, akik elmondták, hogy a szabadság szellemétől vezérelve zokon vették Freud különösen fontos szabályát arról, hogy aki analitikus akar lenni, legelőször önmagát kell analízis alá vetnie. Attól tartok, hogy ez az attitűd megfosztja Önöket a szabadságszeretetükből eredő összes előnyüktől, és talán meggátolja Önöket abban, hogy megfelelően értékeljék Freud módszereit. Az a tény, hogy Európában többen és fontosabb tudományos munkákkal járulnak hozzá a pszichoanalízishez, valószínűleg annak köszönhető, hogy – szemben Amerikával – ott több jól képzett analitikus dolgozik, és ezáltal több lehetőség nyílik arra, hogy az érdeklődők különböző pszichoanalitikus intézetekben analitikus képzéshez jussanak.

Az összehasonlítást összefoglalva, csupán néhány lényegi pontot említek: Európában újabban sokan kisajátítják a freudi életmű jelentős részét, új formába és új terminológiába ültetik, és Freud nézeteit saját eredeti gondolataikként publikálják. Az amerikai szakirodalomban ennek nyomát sem láttam. Másrésztől azonban úgy tűnik, mintha Amerikában az emberek (talán a közvélemény nyomásának köszönhetően) nálunk európaiaknál könnyebben fogadnák be Freud egyes korábbi tanítványainak felhívított, „vizezett” nézeteit. Azt is észrevettem, hogy itt felfokozott szorongás lengi körül a laikus analízis kérdését, talán mert Amerikában több a veszélyes kuruzsló szélhámos, mint nálunk. Ettől a veszélytől való félelmükben, úgy tűnik, hogy alulértékelik azt az előnyt, ami számunkra az alaposan és jól képzett laikus analitikusokkal való együttműködésből származik, mind az orvosi gyakorlat, mind a szociális munka és az oktatás terén. Nem áll rendelkezésre elég orvos, hogy az összes neurózist kezelje, és valamennyi „nehéz” gyerekekkel és felnőtt bűnözővel foglalkozzon. Emellett együtt kell működnünk analitikusan képzett nem orvos végzettségű kutatókkal az etnológia, a pedagógia, a

történettudomány és a biológia területén. Remélem, hogy ez a véleménykülönbség Freud és amerikai követői között rövidesen megnyugtató módon rendeződik.

Eredeti szándékom az volt, hogy ma a pszichiátria és a pszichoanalízis kapcsolatának általános kérdésiről beszéljek. Ez esetben azonban csupán egy újabbal bővítettem volna a pszichoanalízisről szóló esszék hosszú sorát, melyeket már bizonyára olvastak. Ezért inkább úgy döntöttem, hogy egy konkrét példán keresztül mutatom be azt, hogy a pszichoanalízis hogyan közelít meg egy speciális pszichiátriai problémát. Tökéletesen tisztában vagyok e kísérlet veszélyeivel. Bepillantást nyújtva Önöknek a pszichoanalitikus munka forrongó üstjébe, kétséget kizáróan felébresztem azok ellenállását, akik nincsenek hozzászokva ahhoz, hogy szimbólumok pszichoanalitikus értelmezésének fényében gondolkodjanak a mentális tünetekről. Remélem, hogy az így felkeltett ellenállás csak átmeneti lesz, és az elkövetkező tapasztalatok meggyőzik Önöket arról, hogy tudományunk nem annyira hisztérikus és nem annyira spekulatív, mint amilyennek első pillantásra tűnhet.

Most pedig engedelmükkel rátérek mai előadásom témájára. Pácienseik megfigyelése közben bizonyára mindnyájan találkoztak olyan pszichotikus betegekkel, akik óriásokról és törpékről szóló, a szorongás és a félelem érzésével kísért hallucinációkról számoltak be. A törpék és a kis lények gyakran rémisztő hordákban jelennek meg ezeknek az embereknek. A környező világ mikro- vagy makroilluzórikus torzításai valójában elég ritkák, de az alkoholisták vagy hisztériások esetében egyáltalán nem ismeretlenek. A régi pszichiátria tankönyvek általában alig kísérelték meg e tünetek magyarázatát, vagy ha mégis, pusztán élettani alapokon tették. Például az entopikus élményeket a szemfokuszáló izom görcsével, esetleg a retina keringési zavarával, vagy az agy látóközpontjának rendellenességével magyarázták.

Talán Freud tanításának hatására, a pszichiáterek szorosabb értelemben vett pszichológiai nézőpontból kezdtek érdeklődni az ilyen tünetek iránt. Néhány pszichiáter a Lilliput-hallucináció névvel látta el az ilyen szimptomákat.

Ennek a tüneteknek mélyebb pszichoanalitikus megértése azonban még várat magára. Két évtizedes pszichoanalitikus munkával a hátam mögött úgy vélem, képes vagyok kissé megvilágítani ezt a kérdést. A legtöbb tapasztalatom ezzel kapcsolatban neurotikusok álmaiból, pontosabban szorongásos neurózisban szenvedő páciensektől származik. Az álmok, amelyekben a törpék és óriások megjelennek, általában – bár

nem minden esetben – jelentős szorongással párosulnak. Néha rém-álomszerű hatásuk van, más esetben éppen ellenkezőleg, nem szorongással, hanem bizonyos jó érzéssel jár együtt egy ember, egy állat vagy egy élettelen tárgy felnagyítása vagy kicsinyítése. Freud *Álomfejtésében* – amely az álmok természetéről való pszichoanalitikus tudásunk fő forrása – találunk egy magyarázatot az ilyen típusú álmokra: a vizuális aránytalanság valamiképp a gyermekkor legkorábbi időszakához kapcsolódik. Saját tapasztalataim tökéletesen megerősítik ezt a nézetet. Az óriások, a felnagyított tárgyak hirtelen megjelenése mindig egy gyermekkori emlék maradványa, ami abból az időből származik, amikor – mivel mi magunk kicsik voltunk – minden más tárgy gigantikusnak tűnt. Másrészt, a tárgyak vagy az emberek méretének szokatlan csökkentése a gyermek kompenzatorikus, vágyteljesítő fantáziájának tulajdonítható: a gyermek a környezetében lévő félelmetes tárgyak méretét a lehető legkisebbre igyekszik redukálni. Sok álomban a nagyításra vagy kicsinyítésre való törekvés nem ennyire egyszerű, mert a felnagyított vagy lekicsinyített ember nem élő személyként, hanem szimbolikus, álcázott formában jelenik meg. A hegyes-völgyes tájképekről szóló álmok például férfi vagy női testek, testrészek megjelenítői lehetnek. Ezeket pszichoanalitikus nézőpontból lilliputi álmoknak hívhatjuk, ha az álmodó relatív méretét összehasonlítjuk a tájképben szimbolikus megjelenített személy vagy testrészek méretével. A lépcsőházak, házak és mély üregek szimbolikája az anyát reprezentálja; az apa, vagy az apai nemi szerv gigantikus torony vagy fa formájában való megjelenése bizonyos analógiát mutat a Gulliver-fantáziával. Az egyik leggyakrabban előforduló álomkép, hogy valakit vízből – a tengerből vagy mély kútból, az anyai öl szimbólumaiból – mentenek ki. Ezeket a megmentő álmokat Freud szimbolikus születés-álomként értelmezte. Más esetekben, amikor az álom pincébe vagy más földalatti helyre való behatolásról, esetleg mászásról, fel-le liftezésről szól, Freud interpretációja szerint az álmodó által különösen tisztelt nővel való torzított koitusz-fantázia jelenik meg. Tapasztalataim szerint a vízből való menekülésként, lyukakból való kimászásként vagy becsúszásként megjelenő születés-fantáziák általában kettős értelmezést engednek meg. A születés-fantáziaként való értelmezés a felszínesebb, amelyet a páciensek könnyen elfogadnak, esetleg ők maguk ajánlanak. Az álomkép rejtettebb és nem könnyen elfogadható értelmezése szerint egy nagy becsben tartott nővel való szexuális érintkezés fantáziájáról van szó; egy olyan nővel, akinek tiszteletet parancsoló voltát és veszélyességét a szimbólum nagy mérete jeleníti

ti meg. Az érintkezés-fantázia szimbolikus születésnek való álcázása általában valósul meg, hogy az álmodó az egész testével helyettesíti nemi szerveit. Véleményem szerint ez a lilliputi álom legfőbb motívuma.

Valószínűleg tudják, hogy maga Freud ismerte fel elsőként az anyaölfantáziák tudattalan rétegének jelentőségét. A későbbiekben én egyesítettem e fantáziák értelmezéseit a nemi működésről szóló elméletemben [*Genitaltheorie*], mivel bemutattam, hogy a szexuális aktus szimbolikusan az anyaölbe való visszatérés vágyát reprezentálja. Mindezek után Rank az anyaölbe való visszatérés és a születés fantáziáit a neurózis központi problémájaként határozta meg. Rank szerint a „születés traumája” nem csak a neurózis tünettanát, hanem az egészséges ember pszichológiai fejlődését is meghatározza. Freud visszautasította ezt az egyoldalú és eltúlzott nézetet, és én egyetértek vele. Szintén elfogadhatatlannak tartjuk Rank születés-álom elmélete alapján kidolgozott új terápiás technikáját is.² Úgy tűnik, Rank megfeledkezett arról, hogy saját maga milyen értékes módon járult hozzá az álom-pszichológiához, elsősorban az álomtartalom és a neurotikus tünetek túlértékelésével kapcsolatban. Még ha észben tartja is az álom-szövés bonyolult struktúráját, akkor is alulértékeli a kasztrációs szorongás és a szexuális elemek valódi jelentőségét, és hajlamos szó szerint érteni a páciens minden asszociációját és fantáziáját, amely a születés traumájára utalhat.

A neurotikusok Gulliver-fantáziái és szimbólumai minden kétséget kizáróan bizonyították számomra, hogy a születés vagy az anyaölbe való visszatérés fantáziái arra utalnak, hogy a páciensek a szexuális trauma elől a születés kevésbé borzalmas gondolatába menekülnek. Például, egyik legújabb női páciensem folyamatosan azt álmodta, hogy élve eltemetik egy barlangba, vagy azt, hogy ő egy apró emberke, akit arra kényszerítenek, hogy egy gyorsan körbeforgó kerék küllői fölött ugráljon, miközben állandóan annak a veszélynek van kitéve, hogy a kerék összezúzza. Néha hirtelen kísértést érzett arra is, hogy kiugorjon az ablakon. Ezeket az álomfantáziákat és impulzusokat maga a páciens a születés reprezentációjaként értelmezte, de egy mélyrehatóbb analízis bebizonyította, hogy a születés- és az anyaöl fantázia komplex egysége egyszerűen a szexuális csábítás lilliputi álcázása. Ugyanez a páciens

² Zur Kritik der Rankschen „Technik der Psychoanalyse”. *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*, Bd. XIII, 1927.; in: S. Ferenczi, *Bausteine zur Psychoanalyse*, Bd. II, International Psychoanalytischer Verlag, Leipzig–Wien–Zürich, 1927, 116-128.

gyakran álmodott kicsi fekete emberekről, és a szabad asszociáció közben egyik fantáziájában késztetést érzett arra, hogy felfalja őket. Ehhez a gondolathoz kapcsolódó spontán asszociációja sötétszínű széket evésére, majd egy pénisz harapására és lenyelésére vonatkozott. Ezeknek a dolgoknak a megevése által úgy érezte, hogy egész teste férfi nemi szervvé változott, és e formájában nőkkel közösülhetett. Ezek az asszociációk felfedik egyrészt a páciens maskulin tendenciáit, másrészt azt a tényt, hogy az álmában megjelenő kis emberek nem csak a születést reprezentálják, hanem egy mélyebb lelki szinten szexuális tendenciáit és pénisz-irigységét is megjelenítik.

Egy férfi páciensem felidézte, hogy fiatalkori maszturbációs fantáziáiban volt egy kicsi, képzeletbeli női figurája, akit mindig a zsebében hordott, időnként kivette onnan, és játszott vele. A páciensnek számtalan olyan álma volt életében – amelyek az analízisében is visszatértek –, amelyben egy óriási szobában találta magát. Ebből már bizonyára rájöttek, hogy ez a férfi jelentéktelen szexuális potenciával rendelkezett. Azon férfiak közé tartozott, akik a szeretett, tisztelt nővel való szexuális kapcsolatban *ejaculatio praecoxban* szenvednek, vagy teljesen képtelenek az erekcióra, és csak prostituáltakkal potensek. Ez csak egy a sok példa közül, ami azt bizonyította számomra, hogy az anyaméh lilliputi fantáziája azokra a férfiakra jellemző, akiknek szexuális fejlődése nem alakult elég kielégítően, ezért a péniszt a koitusz során az egész test tökéletes megfelelőjének tartják. Freud szintén arra a következtetésre jutott (amit a nemi működésről szóló elméletemben én is javaslok), hogy azok, akik nem érik el a szexualitás realitásának ezt a szintjét, szívesen dédelgetnek olyan fantáziákat, amelyekben az egész testtel helyettesítik a nemi szerveket.

Egy súlyos kényszerneuroziszban szenvedő páciensem elmesélte, hogy maszturbációs fantáziáiban mindig hatalmas férfinak képzelte magát, akit apró nők egész háreme vesz körül, akik kiszolgálják, mosdatják és kényeztetik őt, fanszörzetét fésülik, és addig játszanak nemi szervével, míg el nem élvez. Mindkét utóbbi páciens esetében a valódi szorongást a közösülés gondolatához kapcsolódó kasztrációs félelem jelenti. Mind a Gulliver-, mind az anyaöl-fantázia az inceszt vágyak miatti kasztráció fájdalmas gondolatának áttolás segítségével történő helyettesítője.

A születési traumával kapcsolatos fantáziák a vizsgaálmokhoz hasonlíthatók, amelyeket gyakran az impotens neurotikusok álmodnak azt megelőző éjszakán, amikor olyan szexuális tevékenységbe szeretnének kezdeni, amelyhez elégtelennek érzik magukat. Hatalmas szorongás kí-

séretében általában azt álmodják, hogy vizsga előtt állnak egy olyan tárgyból, amit a valóságban alaposan megtanultak, sőt már sikeres vizsgát tettek belőle. Mármost, a születés élménye mindnyájunk számára olyan próbatétel, amelyet sikerrel megoldottunk, éppen ezért kevésbé szörnyű helyettesítőjeként szolgálhat a valóságos, aktuális szexuális feladatnak, amelytől a páciensek rettegnek, és amellyel a kasztráció fenyegetése miatt összefüggésbe kerül. A lilliputi és a születés-fantáziák összehasonlítása egy más aspektusból is helytálló: nevezetesen a tény miatt, hogy nem létezik más trauma, amelyre oly jól fel lennénk készülve, mint a születés traumájára. Maga a születés – ahogy Freud elsőként hangsúlyozta – minden bizonnyal sokkot jelent, de a méhen kívüli élet nehézségeire való felkészülés és az a nagyszerű gondoskodás, amellyel az anyai ösztön rögtön születése után elárasztja a gyermeket, a lehető legelviselhetőbbé teszik ezt a traumát.

Amikor azonban a gyermek szexuális fejlődéséről van szó, úgy tűnik sem az anya, sem az apa nem rendelkezik olyan öröklött ösztönnel, amely ezt segítené. Éppen ellenkezőleg, a szülők gyakran félemlítik meg gyermekeiket kasztrációs fenyegetésekkel, és ez a legnagyobb és legfontosabb „trauma”, amely a neurózishoz vezet. Az átmeneti tünetek, amelyeket pácienseim analíziseiben figyeltem meg, időnként a genitális érzéseknek vagy szexuális izgalmaknak az egész testre való hirtelen áttolásában nyilvánulnak meg. Például az erekciót a vér fejbe tolulása jeleníti meg a hisztérikus konverzió folyamatával. Az elfojtott férfi homoszexualitás számos estében tapasztaltam, hogy a szexuális izgalom pillanataiban a páciens bőrének teljes felülete tűzforróvá vált. Nagyon valószínű, hogy e tünetben keresendő „a meleg fivérek” kifejezés eredete, amelyet a német köznyelv a homoszexuálisokra alkalmaz. Más esetekben a pácienseim arról számoltak be, hogy erekció helyett összes izmuk hirtelen merevségét tapasztalták. Úgy találtam, hogy a neurotikus gerincmerevség vagy a lábizmok múlt görcesei hasonló okokkal magyarázhatók. Feltehetőleg az efféle konverziós tünetek alkotják azt a fiziológiai alstruktúrát, amelyre a Gulliver-fantáziák pszichikus super-struktúrája épül.

Ahogy korábban leszögeztem, a férfi és a női test kicsinyítésének vagy nagyításának tendenciájával egyaránt gyakran találkozunk. Az efféle fantáziákat dédelgető páciensek asszociációiból leszűrt anyag a fiúgyermekes esetében nyilvánvaló kapcsolatban áll azzal, hogy a kisfiú retteg gigantikus apjától. A rettegés alapját pedig az képezi, hogy összehasonlítja saját nemi szervét az apjéval.

A tudattalan számára a kasztrációtól, megcsönkítástól vagy a felfalástól, elnyeletéstől való félelem nyilvánvalóan hatalmasabb, mint a halálfélelem. Ha nem kell megcsönkítást elszenvednünk, az eltemetést, a megfulladást és az elnyeletést egyfajta egészsként való továbbélésként tekinti a tudattalan. Úgy tűnik, a halált nem értelmezi a létezés teljes megszűnéseként, míg a megcsönkításra utaló legkisebb szimbolikus utalás, a haj vagy a köröm levágása, a karddal, késsel, ollóval vagy akár a mutatóujjal való fenyegetés is a kasztrációs szorongás formájában előtörő intenzív reakciót vált ki. Egy kislány álmában és fantáziájában szívesebben képzelel el magát törpeként, akit szörnyűséges apja felfal, ám így genitáléi megmenekülnek a kasztrációtól, mint hogy életnagyságúnak gondolja magát, és nemi szerveit a kasztráció fenyegetésének tegye ki. Hasonlóképpen, egy kislány is könnyebben elviseli azt az orális fantáziát, hogy valaki felfalja őt, de nemi szervei épségben maradnak, mint azt a gondolatot, hogy egy férfi pénisz megsejtse ezeket a szerveket. (Ez utóbbi azt jelentené, hogy fenntartás nélkül elfogadja, hogy neki nincs pénisz.)

Meg kell vallanom, hogy nem vettem volna a bátorságot, hogy ezekről a tudattalan fantáziákról beszéljek Önöknek, amelyeket csupán álmokból rekonstruáltunk, és páciensek elbeszélésein alapulnak, ha nem lennék bizonyos benne, hogy pszichiáterként Önök szintén számtalan esetben meggyőződhetek a pszichózisban világosan megnyilvánuló aktív és passzív kasztrációs tendenciák létezéséről. *Versuch einer Genitaltheorie*³ [*Katasztrófák a nemi működés fejlődésében*] című munkámban elméleti igazolást igyekeztem adni a pénisz ily nagyra értékelésének, bemutatva, hogy a nemi szervek, különösképp a pénisz és a klitoris az egész egyén „öröm-táráként” szolgálnak, és az ego bizonyos másod-személyiségként értékeli őket. Ezt a személyiséget libidinális egónak nevezem. Köztudomású, hogy a gyerekek és az egyszerű emberek gyakran beceneveken hívják a nemi szervet, mintha különálló személy lenne.

Az elkövetkezendőkben azzal próbálom elevenné tenni e kissé száraz és monoton elméleti fejtegetést, hogy néhány szemelvényt olvasok Önöknek kedves barátunk és kollégánk Gulliver első két utazásából, abban a reményben, hogy elméleti fejtegetéseimet és konstrukcióimat kissé valóságosabbnak látszónak varázsolják majd.

³ Internationale Psychoanalytische Bibliothek, 1925. [*Katasztrófák a nemi működés fejlődésében*, Pantheon Budapest 1929, legújabban: Filum, Budapest 1997.]

Lássuk például, Gulliver beszámolóját arról, hogyan ébredt fel Lilliput földjén⁴: „...amikor felébredtem, éppen hajnalodott. Próbáltam felkelni, de még csak mozdulni sem bírtam. Felébredéskor ugyanis hanyatt feküdtem, és úgy éreztem, hogy kezemet-lábamat jobbról-balról jó erősen a földhöz cövekelték, sőt a hajamat is, amely hosszú és sűrű volt, szintén hasonló mód lekötték. Különböző kisebb-nagyobb köteleket is fedeztem fel keresztül-kasul a testemen, hónaljamtól kezdve egészen a combomig. Persze csak felfelé tudtam nézni; a nap is kezdett nagyon erősen sütni, és az erős fény borzasztóan bántotta a szememet. Mindenféle zűrzavaros hangokat hallottam magam körül, de tekintettel leírt helyzetemre, az égbolton kívül semmit sem láthattam. Kis idő múlva valami élőlényhez hasonló dolgot éreztem mászkálni a bal lábamon, amint csöndesen haladt felfelé egészen a mellemig, míg végül már majdnem az államot súrolta. Feléje fordítottam szememet, már ahogy akkor tudtam, és egy alig hat hüvelyknyi, ember formájú teremtményt láttam magam előtt, kezében ijjal és nyilakkal, puzdrája meg a hátán. Közben még azt is éreztem, hogy legalább még vagy negyvenen jönnek utána ugyanebből a fajtából (már amennyire akkor megállapíthattam). Oly döbbenetes volt számomra ez a meglepetés, hogy hangosan felordítottam, mire ezek rémületükben mind megfutamodtak. Többen közülük (mint ahogy később értesültem ezekről a dolgokról) súlyosan megsebesültek, miközben hasamról a rétre vetették magukat, és egymás után a földre zuhantak.”

E leírás nagy hasonlóságot mutat pácienseink látomásaival, akik gyakran beszámolnak arról, mennyire rémisztőek számukra a mellkasukra telepedő állatkák vagy törpék.

Azon kutatók, akik mindent a születés traumájával kívánnak magyarázni, bizonyára egy másik részletre – egy nem elhanyagolható számadatra – is hangsúlyt fektetnek majd. Gulliver azt állítja, hogy kilenc hónapig és tizenhárom napig élt a lilliputiak földjén, és ez a periódus pontosan megfelel egy terhesség idejének. Másrészről idézhetjük azt a tényt is, hogy a lilliputiak éppen hat hüvelyk magasak voltak, és ez a szám egy más nézőpontból is figyelmet érdemel, különösen, mivel Gulliver történetesen azt állítja, hogy a lilliputiak „hosszabbak voltak a középső ujjamnál”, továbbá hogy a becslése nem lehetett téves „mivel gyakran a kezemben tartottam őket”. (A lilliputiakra utal!)

⁴ Jonathan Swift: *Gulliver utazásai*, fordította Szentkuthy Miklós, Magyar Helikon, Bp., 1968. [A műből származó minden további idézet referenciája ez a kiadás. – a ford.]

Kicsivel később így ír: „Kétszáz fehérenemű-varrónőt rendeltek ki, hogy ingeket, lepedőket ... készítsenek nekem ... A varrónők úgy vettek mértéket, hogy én közben a földön feküdtem; az egyik a nyakamnál állt, a másik a térdemnél; ... Ezután már csak jobb hüvelykujjamról vettek mértéket, több kívánságuk nem volt. Ugyanis nekik is van valami matematikai teóriájuk, hogy kétszer a hüvelyk körül az anyyi, mint egyszer a csukló körül és így tovább, mindenféle hatványokon keresztül egészen nyakig és derékig.” Nem szabad elfelejtenünk, hogy éppen az ujjat, a tipikus genitális szimbólumot tekintik az egész test általános mértékének. Bizonyára Önöket is meglepi majd, ahogy egykor engem csodálkozásra késztetett, hogy a fantázia, hogy valakit rengeteg apró hölgy szolgál ki, mennyire hasonlít páciensem maszturbációs fantáziájához.

Gulliver erős exhibicionista hajlamai, és hatalmas vágya, hogy a lilliputiak nemi szervének mérete miatt csodálják őt, abban a jelenetben válik nyilvánvalóvá, amelyben leírja a felvonulását, amelyet a lilliputi hadsereg az ő tiszteletére rendezett. „[a császár] Először is megparancsolta, hogy álljak egyenest, mint egy óriási bálvány, viszont a lábaimat rakjam szét, olyan távol egymástól, amennyire csak tudom, anélkül persze, hogy ez különösebb kényelmetlenséget okozzon nekem. Ekkor felszólította egyik generálisát, ... hogy állítsa csatasorba seregeit, és masírozassa végig őket alattam. ... – közben persze állandó dobpergés, lobogó, tarka zászlók és rohamra szegezett szuronyok. ... Ófelsége különben halálbüntetés terhe mellett napiparancsban közölte, hogy a díszmenet alkalmával minden katona a legszigorúbb fegyelmezettséget tanúsítsa személyemet illetőleg; mindez persze egyáltalában nem gátolt egy pár fiatal hadnagyocskát abban, hogy félreérthetetlen ferde kacsintásokat küldjenek a magasba, mialatt lábaim közt elmasíroztak. És valljuk be – a nadrágom ez időben már olyan gyatra kondícióban volt, hogy igazán szolgáltatott néminemű okot a báméskodásra és kuncogásra.”

Nem úgy hangzik-e mindez, mint egy impotens férfi megnyugtató-fantáziája, aki ébren attól a gondolatától szenved, hogy péniszze túl kicsi, következésképp kisebbségi érzése miatt vonakodik megmutatni nemi szervét, és álmában azok bámulatában sütkérezik, akik péniszze még az övénél is kisebb?

Egy ennél is súlyosabb kihágás Gullivert életveszélybe kergeti. Arra az eseményre utalok, amikor a hősünk a császárné előtt vizek. Mint azt bizonyára tudják, a királynő vagy az uralkodónő az anya tipikus szimbólumai. A császárné lakosztályában tűz üt ki, és a lilliputiak képtelenek eloltani.

Szerencsére Gulliver épp kapóra jön, és a következőképp hajtja vége hősies tettét: „Az este”, meséli Gulliver, „bőségesen fogyasztottam egy rendkívül finom borból ... elég az hozzá, hogy ez a bor elég erősen hat a veseműködésre. Azt se tudom, hova írom azt a szerencsém, hogy ezen folyadékból eddig még egy cseppet sem adtam vissza a természetnek. A hőség is, mely csontom velejéig átfűtötte testemet (hiszen állandóan a lángok közvetlen szomszédságában sültöm), most a vesekiválasztás és a hólyagműködés irányában kezdett hatni, a bennem levő borral együtt, úgyhogy hamarosan hatalmas kvantumok buzogtak belőlem, amelyeket azonnal a megfelelő helyre irányítottam, úgyhogy három percen belül az egész tüzet sikerült eloltanom...”

Bárki, aki tisztában van a tudattalan által használt kifejezésmóddal, tudhatja, hogy egy nő házában kitört tűzvész eloltása, különösen, hogy vizeléssel történik, a szexuális aktus gyermeki fantáziáját reprezentálja, amelyben a ház a nőt jelenti. A Gulliver által említett hőség a férfi szenvedélyes vágyának szimbóluma (ugyanakkor a tűz a nemi szerveire leselkedő veszélyt jelenti). Gulliver esetében súlyos büntetés fenyegetése követi a rosszselekedetet, és ez a fenyegetés jellemző módon a császártól, a tipikus apa-helyettes figurától érkezik. „Egyáltalán nem voltam biztos abban, milyen arccal fogadja majd az uralkodó az egészet (bármily rendkívüli is volt szolgálatom). Tudniillik az ország egyik alapvető törvénye, hogy halálos bűnnek számít bárkinél, ha dolgát a palota környékén végzi. ... Sőt magánúton közölték velem, hogy a császárné nem szűnő horreurel viseltetik fenti ténykedésem iránt, olyannyira, hogy a palota ellenkező végébe költözött és ... bosszút esküdött ellenem.” A halálbüntetést az uralkodó irgalmasan visszavonja, Gulliver azonban nem kerül el büntetés más formáját. Az ítélet így hangzik: „...fent nevezett *Quinbus Flestrin*,” az Emberhegy – Gulliver lilliputi neve – „aki az idézett státútumot tudva és akarva, tüntető provokáció alakjában meggyalázta, és azon átlátszó ürüggyel, hogy az őfelsége imádott császári hiivesének lakosztályában támadt tüzet eloltsa, a legnagyobb cinizmussal, nyílt felségsértés céljából, és sátáni elvetemültséggel önnön vizeletét bocsátotta a fent nevezett galériákra – volt lévén pediglen ez a tűzoltás evidensen a fent nevezett palota körzetén belül...” A császár kegyelmes, és csak szeme világának elvesztésére ítéli Gullivert, ami nem csorbítaná testi erejét, és továbbra is az uralkodó szolgálatára tudna állni. Látjuk tehát, hogy Gulliver büntetése ugyanaz, amit Oidipusz király magára mért, amiért anyjával hált. Analtikus tapasztalatunk is kétségtelenül számtalanszor megerősíti, hogy a megvakítás a kasztrálás büntetésének szimbolikus eltorzítása.

De hősünk még a haláltól és a megcsonkítástól való félelmében sem állja meg, hogy okot keressen erre az ítéletre: nemcsak hogy képes volt „saját vizeletével [eloltani] a fölséges császárné szobájában támadt tüzet, ... a legközelebbi alkalommal képes lesz egész vízözönt bocsátani az országra az egyszer már jól bevált metódus szerint, és így elsüllyeszteni magát a császári palotát is”.

Mint tudjuk, Gullivernek sikerül megszöknie a lilliputiaktól, akik addigra már igazán ellenségessé váltak vele szemben, de mivel a sors útjai kifürkészhetetlenek, következő utazásán az óriás brobdingnakiak karmai közé vetődik. Legelső találkozása az ország egy lakójával a kasztrációtól való félelem szimbolikus megjelenítése. „...nyugodtan elmehetett volna Londonba templomtoronyak ... sarlókkal fölszerelve: egy-egy ilyen szerszám akkora lehetett, mint hat kasza együttvéve.” Csaknem kettészelte sarlójával, de „felordítottam, ahogy az ember csak halálfélelmében tud ordítani”, mire az óriás teremtmény mutató és hüvelykujja közé csippentette, és mint egy csodabogarat hazavitte feleségének és gyermekeinek játékszerűl. Odahívta a feleségét, és megmutatta neki Gullivert. „...szegény asszony elkezdett visítani, és kiszaladt a szobából, akárcsak a lányok nálunk Angliában, ha varangyos béka vagy kereszties pók kerül a szemük elé.”

A nők irtózása a pókoktól, varangyoktól vagy más csúszómászóktól jól ismert hisztérikus tünet. A születés traumájának tanulmányozója és híve azt mondhatná, hogy ezt a szorongást egyszerűen az a tény kondicionálja, hogy ezek a kicsi hüllők kisgyerekek szimbólumai, akik ki-be csúszkálhatnak a genitáliákból. Saját analitikus tapasztalatom azonban Freud nézetét támasztja alá, miszerint az efféle kicsi lények – különösképp a ritmikusan mozgó – valójában a nemi szervet és működést jelölik szimbolikusán, ezért megpillantásuk vagy megérintésük a nőkben hasonló undort vált ki, mint amikor először kerülnek kapcsolatba a pénisszel. Az álmot, amelyben ily lények jelentek meg, habozás nélkül úgy értelmezném, mintha a nő az egész testet (itt az állat testét) a férfi nemi szervvel azonosítaná, és azokkal az esetekkel rokonítaná, amelyekben a nőket álmukban vagy fantáziájukban apró teremtmények vagy törpék zaklatják.

Ahogy játékszerré vált, Gullivernek módja nyílt rá, hogy egész közelről figyelhesse meg az óriás hölgyek legintimebb tevékenységeit, és hosszasan ecseteli, mily rémisztő benyomást tettek rá hatalmas méreteik. „Bevallom, hogy soha életemben ilyen émelyítően ronda dolgokat, mint ezek a pokoli keblek voltak, nem láttam. Még csak hasonlatot is hiába ke-

resnék, hogy az érdeklődő olvasónak halvány fogalmat adjak masszázjáról, kontúrjáról és színeiről. Hat lábnyira dagadtak előre, és kerületük nem volt kevesebb tizenhat lábnál. A bimbójából kitelt volna a fél fejem, és mindvégig az egész bőrön, mind magukon a csöcsökön oly tarkabarka gomba-szaporulatban tenyésztek a pattanások, varak és bibircsek, hogy az ember hányingert kapott tőle. Tudniillik egészen közletről láthattam, mivel a dajka túlságos kényelemmel ereszkedett neki a szoptatásnak, én meg éppen arra felé posztoltam az asztalon. Ezzel alkalmat adott nekem a következő kis elmefuttatásra: milyen ragyogó bőrük van, ugyebár, odahaza az angol nőknek – de csak azért vakít úgy a fehérségük, mert akkorára nőttek, mint jómagunk, és így ezer szépséghibájuk csak mikroszkóppal látható; ha egyszer nagyítóval megvizsgáljuk, tapasztalhatjuk, hogy a legsimább és legfehérebb bőr is durva és rücskös, a májfoltokról nem is beszélve.”

Véleményem szerint eltúlzott nézet lenne, ha a nők bőrének hatalmas mélyedéseitől való rettenetet a születés traumájának felidézésével magyaráznánk. Sokkal valószínűbb, hogy Gulliver azon férfitípust testesíti meg, akinek szexuális bátorsága inába száll finom bőrű angol kisasszonyok jelenlétében, és aki inkább az előtte álló feladat nehézségéről és szerelme tárgyának cseppet sem vonzó mivoltáról panaszkodik, mintsem hogy beismerné saját tehetetlenségét. A tűz hősies eloltásának leírásával érdekes ellentétben álló jelenetet olvashatunk egy későbbi fejezetben, amelyben Gullivernek az egyik óriás hölgy jelenlétében kell vizelnie. Jelzi a hölgynek, hogy ne nézze és ne kövesse, majd két sóska levél mögé bújjik, és így könnyít magán. Később Gulliver elbeszéli, hogy a fiatal udvarhölgyek gyakran pusztá gyönyörűségükre vizsgálgatták és tapogatták őt. „Igen gyakran bizony pucérra vetkőztettek fejem búbjától a lábujjam hegyéig, utána teljes hosszúságomban kebleiken dajkáltak, amit – be kell vallanom – mindig felette utáltam, mivel bőrük igen kellemetlen szagot árasztott. Fölösleges mondanom, hogy e megjegyzésemben a rosszakarató bírálatnak még csak árnyalata sincsen, hiszen ezek mind ragyogó hölgyek voltak, akiket minden szempontból csak tisztelni tudok; ... Bevallom azt is, hogy mi volt a legkínosabb, mikor kis dajkám vendégségbe vitt ezekhez az udvarhölgyekhez. Jelenlétemben teljesen mentesítve érezték magukat az etikett szabályai alól, annyira semleges és közönyös senki voltam a számukra. Pőrere vetkőztek előttem, és egyáltalán nem siettek hálóingbe bújni miattam, mialatt toalettasztaljukon térferegtem meztelen testük közvetlen közelében. Rögtön meg kell mondanom azt is, hogy a bűnös kísértésnek még csak az előszelét sem éreztem ilyenkor –sőt ellenkezőleg: a borzadás és undor élményein kívül a fenti látvány nem jelentett semmit. Így

közről nézve, a bőrük ráncos volt és hepehupás, riasztó anyajegyekkel és levestányér nagyságú bibircsekkel tarkítva; az utóbbiakról kévékben lógtak a cukorspárga vastagságú szőrök, testük egyéb részeiről nem is beszélve. Egy percig sem aggályoskodtak, ha arról volt szó, hogy jelenlétemben szabaduljanak meg azoktól a folyadékoktól, melyeket napközben fogyasztotak: ilyenkor hektós hordókra ment a kvantum – a felhasznált edény is lehetett vagy hétakós. Az udvarhölgyek között volt egy nagyon csinos és nagyon temperamentumos tizenhat éves bakfis, aki gyakran tornásztatott keble hegyein és völgyein; sőt egyéb sportokat is űzött velem, melyekről (az olvasó tán megbocsátja) nem óhajtok itt különösebb részletességgel beszámolni. Annyit elárulok, hogy az egész oly kellemetlenül érintett, hogy összetett kézzel könyörögtem Glumdalclitchnak: találjon ki valami ürügyet, hogy ne kelljen többé találkoznom e virgonc hölgyecskével.”

Önök bizonyára jól tudják, hogy a pszichoanalízis értelmezése szerint az egyazon éjszaka álmodott két álom közül az egyik gyakran megvilágítja a másik értelmét. Ugyanezt elmondhatjuk Gulliver utazásainak első két részéről is. A lilliputi kaland az álom vágyteljesítő részét jelöli – Gulliver saját óriási méretének és férfierejének leírását adja. Brobdingnagi szörnyű élményei pedig felfedik előttünk önfelnagyító hajlamának motivációit: rettegését, hogy alulmarad a más férfiakkal szembeni rivalizálásban és küzdelemben, valamint impotensnek bizonyul a nőekkel való kapcsolatban.

Természetesen a második utazás történetében találhatunk utalásokat a megszületés helyzetére és a méhen belüli élményekre. Az óriások földjén való tartózkodásának teljes idejében egy kislány hordozta Gullivert egy úti dobozban, amelynek négy felső sarkához egy selyemszalagokkal rögzített függőágy volt felerősítve, hogy csillapítsa a zötykölődést. Még ennél is lényegesebb, hogy tudott végül megszökni az óriások veszélyes földjéről. Arra ébredt, hogy doboza hihetetlen magasságba emelkedik, és rendkívüli sebességgel száguld. „Az első földrengés éppen hogy csak ki nem vágott függőágyamból, később aránylag simán libegtünk tova. Ebből következtettem katasztrófális helyzetemre: nyilván saske-selyű kapta csőrébe skatulyám karikáját, azzal a ragadozó szándékkal, hogy majd sziklára dobja, akárcsak egy teknősbékát, és aztán héjából kikapizkálja a húsomat, hogy jól lakják vele.

...

Különböző ütések és vad rugdosásokat hallottam magam fölött; szent meggyőződésem volt, hogy ezek a sasnak szóltak ... erre nyílegyenesen kezdtem zuhanni lefelé, legalább egy percig, oly hihetetlen sebességgel, hogy

alig kaptam levegőt. Az őrült zuhanás velőtrázó csattanással végződött, nem hiszem, hogy a Niagara minden kataraktája jobban igénybe venné az ember dobhártyáját. A következő percben halálos sötétség vett körül, később dobozom ismét emelkedni kezdett, méghozzá oly magasra, hogy egyszerre világosság tört be ablakaim felső szélén, mindebből félreérthetetlenül kiderült, hogy a tengerbe zuhantam. ... Üggyel-bajjal lekászálódtam függőágyamról, miközben a tetőn lévő szelelőlyukat is próbáltam kinyitni ... ezen át kaptam friss levegőt; erre volt most legelsősorban szükségem, mivel pillanatok választottak el a megfulladástól. Milliószer kívántam ismét drága kis Glumdalclitchommal együtt lenni, akitől egyetlen fatális óra örökre elszakított.” (Glumdalclitchnak hívták a kislányt, aki magával hordta és játszott vele.)

Kivétel nélkül minden analitikus születés-fantáziaként értelmezné a megmenekülést; a várandósság természetes végeként, amit a lábában való utazás jelöl. Ugyanakkor a hasonló álmok alapján semmi okunk feltételezni, hogy ez a jelenet az egyéni születés részleteiről szólna, ahogy azt Rank feltételezi. Sokkal valószínűbb, hogy Gulliver és a többi ember, akiknek álmába születés-fantáziák tolnak, gyermekkori vagy magzatkori sérülésekké alakítják és lekicsinyítik a nagyon is valószínű szexuális veszélyeket, amelyekkel úgy érzik, nem képesek megbirkózni. Mintha a szerző azt kívánta volna nyilvánvalóvá tenni, hogy Gulliver utazása során az egész test a férfi nemi szervet és a közösülést jelöli, így a megmenekülés leírásához hozzáfűzi, hogy az óriás anyától megőrzött néhány emlék egyike „...egy aranygyűrű, melyet valóban a legkedvesebb és legudvariasabb formák között nyújtott nekem a királyné, lehúzza az ékszert kisujjáról, és kacagva a nyakamba dobva, mint egy galért.” A folklórkutatók és a pszichoanalitikusok egyetértenek abban, hogy a jegygyűrű felhúzása a koitusz szimbolikus megjelenítése, amelyben a gyűrű a női, míg az ujj a férfi nemi szervet jelöli. Így amikor az óriás hölgy lehúzza ujjáról a gyűrűt, és Gulliver nyakába dobja, a gesztussal egyszerűen azt a vágyát fejezi ki, hogy bárcsak hősünk feje elég nagy lenne ahhoz, hogy teljesítse azt a szexuális feladatot, amelyhez normális esetben egy ujj méretű szerv elegendő.

Ahogy minden remekmű számtalan értelmezést kaphat, a *Gulliver utazásai* is sok különböző interpretációt mondhat magáénak. Felszínességük ellenére ezeknek az értelmezéseknek tényszerű alapjuk van. A *Gulliver utazásai* szerzőjéről, Jonathan Swiftről írott rövid életrajzában Walter Scott beszámol róla, hogy a különböző társadalmi osztályok miként értelmezték a könyvet. A felsőbb körök olvasói személyes és po-

litikai szatírákat láttak az írásban; az egyszerű emberek izgalmas kalandok történetének tekintették; a romantikusok a természetfölötti elemek megjelenítéséért csodálták; az ifjak szellemességét és ötletességét élvezték; a gondolkodók morális és politikai tanítást olvastak lapjain. Az elhanyagolt idősek és a törekvéseikben csalatkozottak csupán a megkeseredett embergyűlölet maximáit találták meg a történetben.

Mindezeket tudatelőttés értelmezéseknek nevezhetnénk, míg a pszichoanalízis célja, hogy az *Utazások* tudattalan jelentését is magyarázza. Ha Jonathan Swift életrajzának tanulmányozásába kezdünk, talán sikerül eldöntenünk, vajon interpretációnk helytálló-e. Számos szerző egész köteteket szentelt e rendkívüli személyiségnek, de tudomásom szerint Hanns Sachs az egyetlen pszichoanalitikus, aki analitikus vizsgálat tárgyává tette az író. Én magam csupán felettébb felszínes módon tanulmányozhattam Swift életrajzát, vizsgálódásom mégis olyan adatokra vet fényt, amelyek megerősítik elképzelésemet a *Gulliver utazásainak* nagyító és kicsinyítő fantáziáiról. A következőkben hadd idézzem fel Swift életének néhány legfontosabb momentumát.

Jonathan Swift 1667. november 30-án született. Élete alkonyán minden születésnapját böjtöléssel és gyásszal töltötte, és sohasem mulasztotta el, hogy Jób könyvének harmadik fejezetét elolvassa. Szolgálója, Richard Brennan, akinek a karjai közt meghalt, beszámol róla, hogy Swift halálos betegségének ritka tiszta pillanataiban úgy tűnt, emlékszik erre a dátumra, mivel szakadatlanul e szavakat ismételte: „*Legyen átkozott a nap, amelyen megszülettem, szintúgy a fény, amelyben kimondatott, hogy egy emberpalánta megfogant.*” Swift árván nőtt fel. Egy jelentős esemény egy időre kiszakította nagybátyja és anyja gondozásából. A dajka, akinek gondjaira bízta, oly odaadó volt, hogy ellopta anyjától a gyermeket, és átvitte a Csatornán a Kontinensre. Három évig nem is küldték vissza, mivel egészsége igen törékeny volt, azonkívül akkoriban még nehezen akadt lehetőség a Csatornán való átkelésre.

Bizonyára nem túlzunk, ha azt feltételezzük, hogy ezek a rendkívüli események kitörölhetetlen nyomot hagytak Swiftben, és későbbi fejlődésére is óriási hatást gyakoroltak. Valószínűleg a kalandos utazások iránti érdeklődését is táplálták. Szükségtelennek tűnik, hogy a gyermek születésének rendkívüli pszichológiai nehézségei után kutassunk, amikor gyermekkorának patogenetikus tényezői ily nyilvánvalóak.

Pszichoanalitikus tapasztalataink szerint az apa nélkül felnövő fiúk szexuális élete ritkán normális; legtöbbször neurotikussá vagy homoszexuálissá válik. Az anyához való fixációt semmi esetre sem a születés tra-

umája okozza, hanem az apa hiányának tulajdonítható, akivel szemben a fiúnak meg kell vívnia ödipális harcát, és akinek a jelenléte segít megoldani a kasztrációs szorongást az identifikáció folyamata során. Természetes módon, az anya és a dajkák valószínűleg igen elkényeztetik a fiúcskát, így kevésbé lesz képes rá, hogy a többi fiúval versenyezzen, és ez a képességihiány gyakran a szexuális potenciazavarok egyik fő oka. Mi több, az apa hiányakor az anya az egyetlen személy, aki a fegyelmezés vagy – szexuális értelemben – a kasztráció hatalmával rendelkezik. Ez gyakran túlzott visszahúzódáshoz és féltékenységhez vezet a fiú által nagyrabecsült hölgyekkel, sőt minden nővel kapcsolatban. Swift későbbi viselkedése, különösen a szexuális élet területén, valóban arra utal, hogy neurotikus volt. Életrajza tanúsága szerint például udvarolni kezdett az általa szeretetteljesen Varinának becézett Miss Waringnak: „Az udvarlás, amennyire nyomon követhető, felettébb neveltséges volt. Amíg a hölgy szemérmes hidegséget mutatott, a lovag szenvedélye határtalanul lángolt, ám amint a hölgy hosszú ellenállását feladva, hirtelen saját elszántából beadta a derekát, a szerelmesnek egyszeriben nyoma veszett, és a »Varinához« címzett meglehangú episztolákat a hivatalos »Miss Jane Waring« megszólítás váltotta fel, amely félreérthetetlenül arra utalt, hogy a türelmetlen kérő kelletlen vőlegénnyé válna. Az eszes hölgy erre mindennemű érintkezést megszakított Swifttel, visszaadta szabadságát, hogy, úgymond egy nálánál szerencsétlenebb áldozaton gyakorolhassa praktikáit.” Érdekes módon, ezzel a túlzott aggályoskodással szemben Anglia azon részén az a hír járta, hogy Swift molesztálta egy farmer lányát, és Mr. Dobbs, a szomszédos város polgármestere előtt esküvel megerősített vádat hoztak fel ellene.

A költői nevén Stellaként ismert Mrs. Esther Jonhsonnal később kötött híres házasságának leírása azonban arra utal, hogy viszonyukat kezdettől fogva kifejezett ragaszkodás és szenvedélyesség jellemezte. Ugyanakkor Walter Scott Swift ennek ellentmondó megjegyzését idézi szerelme történetéről: „Oly szokás ez, melyről könnyűszerrel lemondanék, és sajnálkozás nélkül elhagynám a szentély kapujában.” Tényleg így is történt. Swift azzal a feltétellel vette feleségül Stellát, hogy házasságuk titokban marad, és továbbra is külön élnek. Magánéletének e részletei valóban arról tanúskodnak, hogy gyermekkori fejlődésének zavarai milyen mélyreható következményekkel jártak. Pszichoanalitikus nézőpontból neurotikus szexuális viselkedését a normál potencia gátlásával értelmezhetjük, a tiszteletben álló hölgyekkel kapcsolatos féltékenységgel, és az alacsonyabb státuszú nőkkel szembeni tartós agresszív hajlamokkal jellemezhetjük. E betekintés Swift életébe nyilvánvalóan min-

ket igazol, akik jóval az ő életét követően a *Gulliver utazásainak* fantáziáit éppen úgy értelmezzük, mint neurotikus pácienseink analízisbeli szabadasszociációit és álmait. Az ilyen – a páciens távollétében készült – analízisek hátránya, hogy a beteg nem erősítheti meg következtetéseinket. Más részről viszont, a poszthumusz tudományos elemzés előnye, hogy az analitikus nem vádolható azzal, hogy sugallta volna a páciens kijelentéseit. Véleményem szerint az életrajzi adatok megerősítik azt a feltevésünket, hogy Gulliver fantáziái, amelyekben az emberek és a tárgyak felnagyulnak és lekicsinyednek, egy olyan személy genitális elégtelenség-érzetét fejezik ki, akinek szexuális tevékenységét a gyermekkor fenyegetettségei és fixációi gátlás alá helyezték.

Noha Swiftről és mesterművéről alkotott elemzésem talán túl hosszúra nyúlt, nézetem szerint megerősíti az általam javasolt értelmezést a lilliputi és brobdingnagi fantáziákról és a tünetekről, amelyek pszichotikus és neurotikus páciensek eseteiben és az álmokban bukkannak fel.

Nem találhatnék alkalmasabb befejezést, mint hogy kissé megváltoztatva magát Gullivert idézzem: „*Remélem, olvasóim megbocsátják nekem, hogy oly sokáig időztem ezeknél és ehhez hasonlatos témáknál; habár jelentéktelennek tűnnek, talán hozzásegítik a filozófust gondolatai és képzelete szélesítéséhez, hogy a nyilvános- és a magánélet jobbítására használhassa őket.*”

Még egyszer fogadják köszönetemet a meghívásért és a türelemért, amellyel végighallgattak.

Dorn Krisztina és Lénárd Kata fordítása